

# ՄՇԱԿ

Խմբագրությունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ  
(Բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունուած է ամեն լիզուով:

Յայտարարութիւնները համար վճարուած են  
Խաբանչիւր բառին 2 կօպէկ:

ՆԵՐՔԱՅ 1889 ԹԻՒՆ

## ՄՇԱԿ

### ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Հրատարակուած է թիֆլիսում, նոյն դիւրով և նոյն պրոպագանդով Մենը ստանուած ենք սեփական շնորհակալութեամբ:  
«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, վեց ամսով 6 ռուբլի:  
Գրակի «ՄՇԱԿ» կարելի է խմբագրութեանը (Բարձրագոյն և Բարձրագոյն փողոցների անկիւնում) Թամազի տանը:  
Կայտարարութեան ուրիշ քաղաքները «ՄՇԱԿ» գրով համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցեով: ТИФЛИСЬ, Редакция газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Խմբագիր-հրատարակող ԳԻՒԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՒՆԻ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆԱՐԸ յայտնում է ընդհանուր գիտութեան, որ հազուադէպ կ'ուզուի լուրջ-սերիոզի մարմինը կը բերի թիֆլիս, Անդրկովկասեան երկաթուղու արտակարգ դիւրով աշխատող, երեքշաբթի, փետրվարի 7-ին, առաւօտեան 9 ժամին: Զուգարկաւորութեան հանդէսը երկաթուղու կայարանից մինչև Վանքի մայր-եկեղեցին, կողմերով հետեւեալ ճանապարհով: Բուլվարայա, Նիկոլայեան, Մարտիկոսեան, Մարտիկոսեան փողոցներով, Միքայէլեան կամուրջով, Մարտիկոսեան փողոցով: Դէպի Վանքի մայր-եկեղեցին: Այլ և այլ վարչութիւններ, հիմնարկութիւններ և ընկերութիւններ պ. պ. պատգամաւորները, հանգուցեալի դադարի վրա պատկ դնելու լիազօրեալը՝ հրաւիրուած են գալ պատկնեւրով ժամը 9-ին ուղղակի երկաթուղու կայարանը:  
Վիզաւորութեան մասին հանգուցեալի աղբակները, հոգեւորականութիւնը, զինուորական և քաղաքացիական աստիճանաւորները, թիֆլիսի քաղաքային Գումայի ձայնաւորները, պատգամաւորութիւնների անդամները և մամուլի ներկայացուցիչները:

#### ԲՈՎԱՆԳԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

Առանձին բաղդ ունենք.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի անամթ վարմունք. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Եւրոպայի և գաղթական երկիրները. Նամակ թիւրքերէնից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՆՈՒԹԻՒՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐ.

#### ԱՌԱՆՁԻՆ ԲԱՂԴ ՈՒՆԵՆՔ

«Մշակը» առանձին բաղդ ունի. Մեր մամուլի միւս օրգաններից ոչ մէկը երբեք մի նոր հարց չէ յարուցանում, բայց հէնց որ «Մշակը» մի օր և է նոր հարց է յարուցանում, ամենքը—թէ մամուլի միւս օրգանները, թէ հասարակութիւնը—ամեն կողմից սկսում են յարձակվել մեզ վրա, սկսում են հակառակել մեզ, թէ մենք ճիշդ չենք բմբռնում հարցը, ուղիղ չենք գնում խղիւղը, և այլն և այլն....

Ուրեմն դուք յարուցէ՛ք հարցերը.... Բայց չէ.—իրանք անընդունակ են կենքը ուսումնասիրել, առօրեայ պահանջները դիտել, իսկ երբ «Մշակը» մի հարց է յարուցանում, անմիջապէս սկսում է զրական պարագիտի գմբ, սկսում են ամեն կողմից մեր յարուցած հարցը ամեն կերպ ծամ-ծմբ, ծուռ ու սխալ կերպով քննադատել, մեր յայտնած մտքերը հակառակել, անսեղի աղմուկ հանել.... Այո, այդ կողմից առանձին բաղդ ունենք....

Նոյնը, ինչ որ լինում էր տարիների ընթացքում, նոյնը պատահեց և այս օրերս «Մշակի» երկու առաջնորդող յոգեւածների առիթով՝ կանանց սեռի արհեստագիտական կրթութեան մասին մեր յարուցած հարցի վերաբերմամբ.... Ամեն կողմից պատասխաններ, ամեն կողմից յուզմունք և աղմուկ....

Մեզ մեղադրում են որ մենք անտես ենք առնում և պետական օրէնքը, մոռանալով որ մեր օրիորդական միջատեան կամ երկրասեան այս կամ այն դպրոցը մենք իրաւունք չունենք, առանց պատշաճաւոր իշխանութեան թոյլտուութեան, դարձնել արհեստական օրիորդական դպրոցներ....

Կատարեալ միամտութեան կամ ապու-

շութեան պէտք է հասնել մեզանից պահանջուած համար, որ այդ տեսակ տարրական, ամենքին յայտնի, ամենքին հասկանալի միտքն էլ յայտնենք: Այդ ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ այս կամ այն փոփոխութիւն ձեռք բերելու համար եղած հաստատութեան կամ ձեռնարկութեան մէջ, այս կամ այն նոր հաստատութիւն կամ նոր ձեռնարկութիւն գլուխ բերելու համար անհրաժեշտ է նախ և առաջ այս կամ այն պատշաճաւոր իշխանութեան հաւանութիւնն ու թոյլտուութիւնը: Ուզում էք մի նոր թերթ հիմնել, մի նոր ընկերութիւն հաստատել, մի նոր ուսումնարան հիմնել, կամ մտցնել այս ու այն փոփոխութիւնը արդէն եղած ուսումնարանի պարագիտային մէջ, ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է որ պէտք է դիմէք պատշաճաւոր իշխանութեան, լինի դա մարմնաւոր թէ հոգեւոր իշխանութիւն: Դրա մասին աւելորդ էլ է խօսել անքա՛մ:

Երկրորդ կէտը, որը առիթ է տալիս մեր բազմաթիւ հակառակորդներին մեզ մեղադրելու, այն է, որ իբր թէ մենք քաղաքացիական ուսման, կամ որ և է փեշակ սովորեցնել անհրաժեշտութիւնը, ուրանում ենք կնոջ համար տարրական ընդհանուր ուսումը, դրադիտութիւն սովորելու պահանջներ:

Ապացուց որ այդ տեսակ մեղադրանք կատարելապէս անարդար է, այն է որ «Մշակի» № 14-ի առաջնորդողութեան մենք ինքներս գրեցինք հետեւեալ տողերը. «Կինը, ինչ դասակարգին և պատկանէր նա, բացի ընդհանուր, տարրական մտաւոր դարգացում ստանալուց, պէտք է անպատճառ սովորի նաև մի օր և է արհեստ, որը նրան միջոց կը տայ անկախ աշխատանքով ապրելու»:

Արեւոք կարող էր «Մշակը» հակառակ միտք յայտնել, երբ «Մշակը» աւելի քան թէ որ և է հայ լրագիր, իր զոյգութեան ամբողջ ընթացքում միշտ պաշտպան է եղել պարտադիր ուսման, պարտադիր դրա գիտութեան:

Մարդ թէ կին, ինչ գործի կամ փեշակի տէր էլ լինեն, մեր կարծիքով, նախ պէտք է անցած լինեն ընդհանուր տարրական ուսումը, պէտք է զրազեալ լինեն:

Գրագէտ լինել նշանակում է առնուազն՝ գրել, կարգաւ և հաշուել իմանալ....

Իզական սեռի կրթութեան մասին վերջին ժամանակ մեր յարուցած հարցին մէջ մենք շոշափեցինք իսկապէս երկու օրոշ կէտ: Առաջին կէտն այն է, որ աղքատ դասակարգի աղջիկը, որը ընդհանուր տարրական ուսում է ստացել Անանեան դպրոցի պէս մի դպրոցում, չը պէտք է խորշի բօնա, երեխայ պահող լինելուց: Այն աղքատ աղջիկը, որը անընդունակ է ուրիշի երեխան պահելու, որը խորշում է ուրիշի երեխային խնամելուց,—նա անընդունակ կը լինի և իր սեփական երեխային պահելու կը խորշի և իր սեփական զաւակը խնամելուց, երբ կին և մայր կը դառնայ.... Իսկ Անանեան դպրոցի պէս մի դպրոցի աղքատ սանուհիներին ներշնչելու համար սէր դէպի կարգ ու կանօն, սէր դէպի տան տնտեսութիւնը, նրանց այն զաղափարը պատուաւորութեան համար որ ոչ մի աշխատանք ստոր չէ, ամեն աշխատանք ազնիւ է.—հարկաւորութիւն չը կայ դպրոցի պրոպագանդի որ և է փոփոխութեան ենթարկել.... Հարկաւոր է միայն որ դպրոցի վարիչները իրական կենսիկ վրա նախ յեն իրական տեսակետից և աղքատ օրիորդներից պատրաստելի աշխատող, բանաւոր կանայք, որոնք ընդունակ լինեն իրանց ձեռքի աշխատանքով իրանց կտոր հացը ձարել և պիտանի ու անտես ամուսիններ ու մայրեր դառնային:

Ասեմք թէ յիշեալ դպրոցի ուսումնարան աղքատ աշակերտուհիներից ոչ մին երբեք բօնա, երեխայ պահող, կամ ուրիշ որ և է փեշակ իմացող չի դառնայ, այլ բոլորն էլ դպրոցից դուրս գալուն պէս, անմիջապէս կամուսնանան, կը դառնան ամուսիններ և ապա մայրեր: Բայց ասացէ՛ք ինչպե՛ս, այն ուսումնի որը չքաւոր օրիորդները ստանում են Անանեան և նրա պէս դպրոցներում, նրանք ընդունակ են դառնում արդեօք աղքատ մարդու ամուսին, դաւաններ մայր դառնալու,—ամենէն ոչ: Այդ տեսակ աղքատ մարդու կինը պէտք է իմանայ խնայողութեամբ իր մարդու փողերի տնտեսութիւնը վարել, պէտք է իմանայ իր օրական 30 կամ 40 կօպէկը այնպէս խնայողաբար ծախել, որ ամեն բանի բաւականութիւն տայ տան մէջ.—բայց նա այդ չը գիտէ: Նա պէտք է գիտնայ ինքն իր ձեռքով եկել, իր մարդու և զաւակների համար կերակուր պատրաստել,—բայց նա այդ չը գիտէ: Նա երեխայ ծնելուց յետոյ պէտք է իմամբ տանի երեխայի թէ ֆիզիկական և թէ բարոյական առողջութեան վրա,—բայց նա այդ բոլորի մասին ամենաթոյլ հասկացողութիւն էլ չունի.... Ինչպէս նա զգում է ուրիշի երեխային խնամելու մտքից, ուրիշի զաւակի, բօնա, երեխայ պահող լինելուց,—այնպէս էլ նա կը զգի իր սեփական մանուկը պահելուց, իր սեփական մանուկի բօնա, երեխայ պահող լինելուց.... Եւ ամենաաղքատ դասակարգին պատկանող այդ աղջիկը ոչ թէ միայն չը գիտէ անտես-կնոջ, ամուսին-խոհարարուհու, մայր-բօնային արհեստը,—բայց և մի տեսակ զգուշութեան զգուշութեան այդ տեսակ պարագմունքները, որովհետեւ ոչ թէ միայն չեն սովորեցրել նրան այդ ամենը դպրոցում, այլ և օրիորդի անպատակ ուսում տալով չքաւոր ընտանիքի աղքատ դասակարգի այդ աղջիկը, ջանք էլ չեն արել գոնէ բարոյապէս ներշնչել նրան սէր դէպի աշխատանքը, դէպի տան տնտեսութիւնը, դէպի խոհարարութիւնը, դէպի երեխայ պահելու արհեստը.... Գիցուք թէ այդ աղքատ աղջիկը երբեք էլ վարձով, որի լինի մօտ ոչ խոհարարուհի, ոչ երեխայ պահող, ոչ կարանող, ոչ աղաւթի էլ դառնալու չէ.... Բայց նա հօ վերջի վերջ կը պատկի իրան պէս մի աղքատ երիտասարդի հետ.... Այժմ հարց-

նում ենք՝ ինչպե՛ս ո՛ր է այդ տեսակ կինը և մայրը: Գիտէ՞ նա արդեօք մարդու տուն բերած օրական 50 կօպէկը, 1 ռուբլին անգամ այնպէս ծախել տնտեսութեան վրա, որ համ ամեն բանին բաւականութիւն տայ, համ էլ խնայողութիւն անի,—ոչ, չը գիտէ: Գիտէ՞ նա արդեօք ինքն իր ձեռքով առողջ, համեւտ և համեղ կերակուր պատրաստել մարդու և զաւակների համար,—ոչ, չը գիտէ: Գիտէ՞ նա արդեօք մարդութիւն և կարգ պահպանել իր փոքրիկ տնտեսութեան մէջ,—ոչ, չը գիտէ: Գիտէ՞ նա արդեօք, բօնային պէս, խնամել իր երեխային, պահել նրան առողջապահական ամենատարրական կանօններին համեմատ,—ոչ, չը գիտէ: Ո՛ւնի նա արդեօք ամենաթոյլ հասկացողութիւն այն բանի վրա, թէ ինչ տեսակ անմիջական բժշկական օգնութիւն պէտք է հասցնել մանուկին, երբ սա կը հիւանդանայ, մինչև բժշիկ գալը,—ոչ, չը գիտէ: Գիտէ՞ նա արդեօք բարոյապէս դաստիարակել մանուկին,—ոչ, չը գիտէ: Գիտէ՞ նա արդեօք, կարանող էլ չը լինելով, մի հատ շապիկ անգամ անել և կարել իր մանուկի համար,—ոչ, չը գիտէ....

Ուրեմն ինչպե՛ս է նա: Եւ միթէ՛ այդ բոլորը սովորեցնելու համար հարկաւոր է դպրոցի պրոպագանդ փոխել.... Ամենէն ոչ:

Եթէ արիստօկրատական զգացմունքի դէմ է չքաւոր դասակարգին պատկանող ողորմելի աղջիկներից պատրաստել աշխատող, վարձով բօնաներ, խոհարարուհիներ, երեխայ պահողներ, կարանող կանայք,—գոնէ նոյն չքաւոր դասակարգի համար պատրաստեցէ՛ք ճշմարիտ պիտանի ամուսիններ և պիտանի մայրեր.... Բայց այդ էլ չէք անում, այլ պատրաստում էք այնպիսի կանայք, որոնք աղքատի կին էլ անընդունակ են դառնալ, շնորհ չունեն մայր էլ լինել....

Որպէս զի կնոջ պատրաստեք իր անմիջական, բնական կոչմանը ծառայելու, հաւատացէ՛ք որ ամենէն հարկաւորութիւն չունէք դպրոցի պրոպագանդ փոխելու, այլ հարկաւոր է միայն որ իրանք դպրոցների վարիչները թողնեն իրանց ֆանտազիաները, ինչն իրանց օլիմպիական բարձրութիւնից դէպի իրական կենսը, աւելի քիչ յափշտակվեն երեւակայական դադափարներով և աւելի ընդունակ դառնան իրական կենսը դիտելու, ուսումնասիրելու և հասկանալու....

Ուրիշ բան է բուն արհեստաւորացի դասակարգը, որը նոյնպէս անհրաժեշտ է այժմ մեզ համար, անհրաժեշտ է մեր ստորին և միջին դասակարգի համար: Այդ նպատակին հասնելու համար, ի հարկէ, հարկաւոր է կամ թոյլտուութիւն խնդրել մեր եղած իզական դպրոցներից մի քանիսը արհեստաւորացի դպրոց դարձնելու, կամ թոյլտուութիւն խնդրել բացի եղած օրիորդական դպրոցներից նոր դպրոցներ հիմնելու, որոնք կրէին կատարելապէս արհեստաւորացի դասակարգի բնաւորութիւնը:

Մի վերջին նկատողութիւն էլ.—հաւատացէ՛ք որ այն աղջիկը, որին ներշնչել կիմանալ սէր դէպի երեխաների խնամելը, անհրաժեշտ է այդ տեսակ աղջիկը, երբեք չի խորշի ուրիշի երեխային էլ խնամելուց:

Գ. Ա.

#### ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

##### ՄԻ ԱՆԱՍՏՈՒ ՎԱՐՄՈՒՆԻՔ

Մեզ մնում է միայն ցաւել, որ մենք դարձեալ մոռանալ, որ Եւրօպայում չենք ապրում և կրթված մարդկանց հետ գործ չունենք, այլ







Մեր քաղաքի բժիշկները վարձու են բարձր վերաբերմամբ մեզ խնդրում են տպագրել հետևյալ նկատողությունները. «Չը նայած, որ մեր քաղաքում բժիշկները շատ բազմաթիվ են և արագությունները էլ բազմաթիվ են, բայց և այնպես այդ բժիշկները, շատ քիչ բացառությամբ իրանց մասնագիտությունները չեն նույնիսկ, և չեն դարձնում մի որ և իցն այնպիսի հիւանդություն, որի մէջ աւելի հմուտ են, այլ առանց երկար մտածելու ամեն տեսակ հիւանդություններն պատրաստ են բժշկելու, լինի ուր ներքին, արտաքին, օտարափոխի, թէ մի ուրիշ հիւանդություն, փառ, ի հարկէ, գոյնի չէ բժիշկները կողմից, քանի որ դրա գլխավոր նպատակն է, որքան կարելի է, մեծ պրակտիկա ունենալ, և դրանով դժուար թէ բժիշկները կարողանան հաստատ օգնություն հասցնել հիւանդներին: Յաւայի է, որ այդ տեսակ ամենահազէտ լինելու աւելի շատ օրինակներ տալիս են երիտասարդ բժիշկները, որոնք երբեք չեն ուզում խոստովանել թէ «այս իրանց մասնագիտությունը չէ», և ձեռք են զարկում ամեն տեսակ հիւանդություններ: Այդ վատ սովորությունները, ի հարկէ, հիւանդներն են լինում»:

Մեզ հաղորդում են, որ ռուսաց դրամատիկական խմբի անդամներն ու պ. Ֆորկաթովի մեծ պատիւն իր խմբով պիտի գնայ Բագու, այնտեղ ներկայացուցանելու տալու համար Ներկայացուցանելու զլխավորապէս բաղկացած կը լինեն ֆեւրիսները:

Թէ՛ Ա.Ա.Ի.Յ. մեզ գրում են. «Մեր դպրոցների ոչ թէ միայն ներկայական այլ և ուսումնական մասը անկարգ դրութեան մէջ է գտնվում» հոգաբարձութեան անհոգութեան պատճառով: Բաժանմունքների մէջ շարքայական դասերի թիւը ոչ թէ յայտնի կանոնի համաձայն է, այլ պատահական: Հոգաբարձութեան վարձպետները հարկաւոր թիւը չեն վարձել, և այդ պատճառով միւս վարձպետները ստիպւած են իրանց պայմանաւորված դասերը աւելի վերցնել: Զարմանալի է և այն, որ երբ մի վարձպետ ստիպված է աւելի դաս վերցնել, դրա համար հոգաբարձութեանը չէ վճարում, բայց երբ մի վարձպետ կամ վարձուհի որոշած թիւը պակաս դաս է ունենում, հոգաբարձութեանը այդ պակասի համար ռոճկից դուրս է գալիս: Ոչ արդարութիւն կայ և ոչ էլ դործ տեսնելու ցանկութիւն»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԹՈՒՆ ԵՒ ԳԱՂՔԱՎԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

Հէնց այս րօպէիս եւրօպական մի քանի պետությունները մէջ, որոնց համար արտաքին քաղաքականութեան հարցը կենսական հարց է համարվում, առանձին հոգատարութեան առարկա է դարձել զաղթական քաղաքականութեան խնդիրը: Թէ Անգլիայում, թէ Գերմանիայում, թէ Ֆրանսիայում և թէ Նոյն իսկ իտալիայում զաղթական քաղաքականութեան հարցը համարեալ թէ առաջնակարգ տեղն է բռնում:

Մենք դեռ նորեւն առիթ ունեցանք խօսելու այդ կարևոր հարցի մասին, և այսօր էլ աւելորդ չենք համարում մի քանի խօսք ասել այդ առիթով, ի նկատի ունենալով այն զգոնությունը և ատելությունը, որ Ալբերիկայում, Ասիայի խորքերում և Աւստրալիայում երևան են գալիս դէպի լուսաւոր եւրօպայի, դէպի Անգլիան, Գերմանիան և այլն:

Ուր դնելով Ալբերիկայի վայրենի երկիրներում, արիւն թափելով Հնդկաստանում և Աւստրալիայի դժուարամիտ անկիւններում, եւրօպական յայտնի պետությունները ցոյց են տալիս, որ երկու նպատակ ունեն. — մի կողմից նոր ասպարէզ բանար մայրենի երկրի արդիւնաբերական-առևտրական զարգացման համար և միւս կողմից լուսաւորութիւն տարածել հեռավոր վայրերի երկրներում, և այդ էլ յանուն ընդհանուր մարդկային բարեօրոյթութեան, յանուն մարդկային ցեղի ընդհանուր զարգացման:

Գեղեցիկ և համակրելի նպատակ: Բայց արդեօք իրագործվում է այդ գեղեցիկ և համակրելի նպատակը, — ահա հարց: Մենք չենք խօսում առաջին կէտի մասին, այն է թէ որքան ձեռնառու են զաղթական երկիրները մայր-երկրի արդիւնաբերական — առևտրական շահերի համար, դա բաւական պարզ հարց կարելի է համարել, և եւրօպական զիւլումախան և կառա-

վարութիւնները այդ այնքան ձեռնառու են համարում իրանց երկրները համար, որ հարկաւոր են դառնում ոչ թէ միայն ահագին փողեր ծախել զաղթական երկրներում, այլ և հազարաւոր մարդկանց արիւն թափել հեռու, կլիմայի և կեանքի կողմից եւրօպացուն միտնգամայն անտանելի երկրներում...

Բայց ինչպէս է իրագործվում երկրորդ դործը, այն է վայրենի երկրները մէջ լուսաւորութիւն տարածելու դործը, — ահա ամենահետաքրքրական կէտը:

Տարբաբաղաւոր այդ կէտում եւրօպական պետությունները շատ էլ աջօրութիւն չեն ունեցել, և հէնց այս րօպէիս թէ Ալբերիկայի խորքերում, թէ Հնդկաստանում և թէ ուրիշ զաղթական երկրներում արդարեւոր առեւտրութիւնը դէպի այն բոլորը, ինչ որ եւրօպական է և եւրօպայից է գալիս, ցոյց է տալիս, թէ որքան թիւր կերպով է առաջ տարված վայրենի երկրները քաղաքակրթութեան գործը եւրօպական դէմքի և աղբիւրն ստորագրի այն ձեռքով:

Թնդանով, Բացանք, և դիտութեան հարած ամեն տեսակ բարդ գործիքները մեծ օգնութիւն ցոյց տուցին եւրօպային նուաճելու հեռավոր երկրները թափելով հարկեր հազարաւոր մարդկանց արևելք, բայց այդ նոյն թնդանովը և հրաքանդ միացած անտիզի բռնութեան հետ, չը կարողացան նպատակ խաղաղ կուտորայի գործին... չը կարողացան առաջ բերել վայրենի և անկիրթ ազգերի մէջ սէր և համակրանք դէպի եւրօպայ, դէպի քաղաքակրթութիւնը...

Եւ այսօր թէ Ալբերիկայի անկիւններում, թէ Ասիայի խորքերի և թէ Աւստրալիայի համարեալ բոլոր ազգերի մէջ տիրապետում է խորին ատելութիւն, և կատաղի թշնամութիւն թէ դէպի Անգլիան, թէ դէպի Գերմանիան և թէ դէպի այն եւրօպական երկրները, որոնք քաղաքակրթութիւն են ուզում անարածել վայրենի խորշերում: Այսօր Ալբերիկայի զաղթական երկրներում լսել չեն ուզում գերմանացուն անուան, եւրօպացուն տեղը զգուհնել յարուցանում կիսակիրթ ազգերի մէջ, և ատելով բռնաւոր գերմանացուն, անպիտան, կամ իտալացուն, որոնք ոտի տակ են տալիս նուաճած ազգերի բոլոր սրբութիւնները, և ինքնուրույն կեանքի ամեն մի արտայայտութիւնը, նոյն ազգերը սկսել են ատել ընդհանրապէս եւրօպայի, և դրա հետ միասին եւրօպական քաղաքակրթութիւնը:

Դա է տիւրը հեռանքը այն սխալ ընթացքի, որին հետեցին եւրօպական զիւլումախան և կառավարութիւնները տարիներէ ի վեր, և որը այսօր առաջ է բերել համարեալ բոլոր զաղթական երկրներում ոչ թէ միայն խորին ատելութիւն, այլ համարեալ թէ ընդհանուր ապստամբութիւն...

ՆԱՄՍԿ ԹԻՒՐԻՔԻՍՏԻՑ

— Պ. Պոլիս, 21 յունուարի

Լրագրութեան վրայ խօսած ժամանակին խօսենք նաև «Փարոսի» և «Մասիսի» վրայ:

Արդէն հաղորդած էի թէ ներկայ տարւոյս մէջ «Փարոս» անուամբ մի թերթ պիտի հրատարակուի խմբագրութեամբ պ. Աւետիս Սուրենյանի, երիտասարդ մը որ Պոլիս բաւական ժամանակ հրապարակագիր և դասախօս ըլլալէ յետոյ փառի գնացած է փաստաբանութիւն ուսած և այժմ կը զբաղի փաստաբանութեամբ: Թերթին արտօնութիւնը դեռ վերջնականապէս չէ ստացուած, բայց յիշեմ ազանդակալ է որ այս օրերս այդ արտօնագիրը կը արտւի: Պ. Սուրենյան իր շուրջը պիտի հաւաքէ գրագէտներու և խմբագիրներու խումբ մը, որը բոլորովին օտար են «Արևելքին» և մանաւանդ հակառակորդ: Բայց գոյություն ունեցողն ազայման է դրամալուրը, անմիջական հինգ հազար րուրի անհրաժեշտ է, և այդ դրամալուրին հայթայթելը դժուար գործ մը չէ: Օրինակ թերթին տարեկան ծախսը եօթը հազար րուրի կը հաշուեն, բայց մենք մի քիչ աւելի կը կարծենք, ինչ հազար, տարւ հազար րուրի տարեկան ծախս կը թայ «Արևելքի» մեծութեամբ թերթի մը — թէպէտ «Արևելքի» ծախսը 20.000 րուրիէն աւելի է, աւելորդ ծախսերով — Հինգ հազար րուրի դրամալուրով, եօթը հազար բաժնետոյրով և տարեկան հազար րուրի ծանուցում օրաթերթի մը կենանք ապահովել է առևտուրը երկու տարուան համար, պայմանաւ որ թերթը լաւ խմբագրուի, իսկ այդ միջոցին եթէ «Արևելք» կործանի, «Փարոս» անխափան կրնայ

շարունակել իսկ եթէ «Արևելք» դիմանայ, «Փարոս» կը կործանի — եթէ նորանոր դրամալուրներ չը գտնէ. ուրեմն «Արևելք» և «Փարոս» մէջ գոյութեան կռիւը պիտի սկսի. դժբախտութիւն է, բայց հայերէն երկու մեծ օրաթերթի Պոլիս միասին ապրելու շատ կարող չեն. գէթ փորձը այսպէս ցոյց տուաւ մինչև ցարդ, բայց հրաշք մը անհնարին չէ. թերթեր կրնան այնպէս լաւ խմբագրուի որ կարողացուի արժանի ըլլան և հրաշքով մալ կարելի է որ Պոլիս հայը երկու թերթ միասին ստանալու փափագ ունենայ, և այն ատեն երկուքն ալ կրնան ապրել: Բայց այս կարելի է: Թերթն «Արևելք» իր դէմը շատ դեղնեց. հատուկ ծախուածը 40 փարայէն 20 փարայի իջեցուց 1887 տարուայ վերջին և այնպէս կը շարունակէ. — քանի փարան այժմ գրեթէ երեք կօպէկ ու կէս կարծէ, — «Արևելք» «Մշակի» գրեթէ կրկին մեծութիւնը ունի: «Արևելքի» նայելով միւս թերթերն ալ իրենց գինը 20 փարայի վերածեցին: Արդ անոնք որ 40 փարայ վճարելով «Արևելք» կը կարդային, ինչպէս առաջ ալ «Մասիս» օրաթերթը, այժմ կէս գինը իրենց չափ կը մնայ և այդ գինը կարող են յատկացնել ուրիշ թերթի մը, օրինակ «Փարոսին»:

Բայց պիտի յատկացնեն: Ասոր համար պէտք է գիտնալ թէ 40 փարայով լրագիր կարդացող որչափ անձինք կային Պոլիս մէջ. (բաժանորդներու վրայ չենք խօսիր, վասն զի նոր թերթերու բաժանորդ դժուարութեամբ կուգայ, և մեծ սպասումը հատուկ ծախուածն է) երբ «Արևելք» հատուկ բառասուն փարայ էր, օրական միջին հաշուով երկու հարիւր հատ կը ծախուէր հատուկ իսկ այժմ քանի փարայէն հաշար երկու հարիւր հատ, բաժանորդներուն թիւը չը պակսելով. ուրեմն գինն նուազումը օրական հազար գինը աւելցուցած է, ըսել է որ հաշար հոգի կարող են օրական քանի փարայ տալ թերթի համար, իսկ երկու հարիւր հոգի միայն քառասուն փարայ, անոնք որ արդէն կը վճարեն բառասուն փարայ, ըսել է թէ այդ երկու հարիւրը որ քանի փարայ օրական խնայողութիւն կընեն նոր թերթի մը ամենէն հաւանական ընթերցողները պիտի համարուին. մնացած հազարը — նոյն համեմատութեամբ բաժանորդները, կամ «Արևելքի» հաւատարմի պիտի մնան և «Փարոսը» բաց պիտի մնայ, կամ «Փարոսի» պիտի երթան և «Արևելք» բաց պիտի մնայ, և կամ երկուքին մէջ պիտի բաժնուին, երկուքն ալ ապրելու կարող պիտի ըլլան ու մին պիտի մնան:

Այս հաշիւներով ինչ պիտի փափագենք. պէտք է փափագենք որ նոր թերթ մը ելլէ. կենսական պէտք է մեր դրականութեան համար. հոգ չէ թէ երկուքն որ պիտի ապրի, բայց որը որ ապրի ամենէն լաւ խմբագրածը պիտի ըլլայ. ամենէն աւելի գեղեցիկ յօդուածներ պարունակողը «Արևելք» ըլլայ թէ «Փարոս», ուրեմն ամենուն համար նոյնն է: Ընթերցողը որ թերթին ալ առնէ նոյն լուրերը պիտի գտնէ. որն պիտի տայ նախապատուութիւնը — այն թերթին որ լրագրոյն յօդուածներն ունի լուրերու հետ միասին. ի մօտայ գիտնալ թէ առողջ դատողութեամբ և գեղեցիկ կերպով գրուած յօդուածները միշտ լաւ ընդունելութիւն կը գտնին երկու թերթերն ալ պիտի ջանան դիւար գերազանցել գեղեցիկ գրելու մէջ և ազատամիտ ուղղութեան, — զի գոյութեան կենսական պայմանն է, և այդ մըցման մէջ պիտի օգտուի այս գրականութիւնը, և քիչ գիտնէ որ ժողովուրդն ինքն ալ սթափելով պիտի պահէ երկու թերթերն ալ, որպէս զի ինքն ալ գեղեցիկ յօդուածներ կարդալու առիթն անպակաս ունենար միշտ:

Աւելորդ է ըսել թէ այդ գոյութեան կռուին մէջ «Արևելք» աւելի բաղաւորեալ է. իւր վեց տարուան գոյութիւնը, ներշնչած վստահութիւնը բաժանորդներուն, կազմակերպութիւնը ամենայն ինչ ի նպաստ իրենն են. և եթէ թերթին ընդհանուր խմբագրութիւնն ըլլայ այնպէս գեղեցիկ ինչպէս էր 1884—85—86 թուականներուն, տարակույս չը կայ թէ երկուդ տեղի մը չունենար: Բաժանորդներու վստահութիւնն չնչելը կենսական խնդիր է Այժմ «Արևելք» ոչ մէկ բաժանորդի ապագի կը զրկէ. Պոլիս մէջ մինչև տասն և հինգ օր պայմանաժամ կը դուրս, ծանօթ անձերու, հին բաժանորդներու, իսկ դաւաճեցել մինչև որ բաժանորդագիրը կանխիկ չէ, թերթ չի զրկուիր. — բացառութիւն եղած է միայն Ռուսաստանի, ուր տեղէն խնդրած թերթերը կը զրկուին եթէ ուղղը ծանօթ անձ է, և քիչ մը

ատեն կը սպասուի: Ատեն մը «Արևելք» ամէն կողմ ապագի կը զրկէ. բաժանորդագիրները չէին գար. թերթը կը նեղուէր և ամէն տարւոյ վերջ մի քանի հազար րուպի պահանջ կը մնար, իսկ միւսներն ալ գանձելու համար ահագին դժուարութիւններ, երեք տարուան մէջ մօտ տասը հազար րուպի պահանջ մնաց. ոչ մի գանձուեցաւ. այլ ևս թերթն ապագի չը զրկէր. և ժողովուրդը, որուն համար նոր էր այս բանս, վարժեցաւ ստակը զրկել և թերթն առնուի: Բայց «Արևելք» իր կազմակերպութեամբ վստահութիւն կը ներշնչէ. նոր թերթ մը ժամանակի կարօտ է այդ վստահութիւնը իր բաժանորդներուն ներշնչելու համար:

Բայց կը տեսնեմ որ ժամանակ չը մնար «Մասիսի» վրայ խօսելու. ինչպէս նաև ուրիշ կարևոր խնդիրներու, կը պահենք յաջորդ թղթատարին:

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Վիեննայում լուրեր են տարածված, որ Կոյոման Տիստա հրաժարական պիտի տայ իր պաշտօնից: Այդ լուրը հաւանական կարելի է համարել, ի նկատի ունենալով այն թշնամական ցոյցերը, որոնք վերջին ժամանակներս եղան նրա դէմ:

— Փարիզից հեռագրում են, որ գեներալ Բուլանժէ ամեն ջանք գործ է դնում զաղտնի տեսակցութիւն ունենալու պրինց Վիկտոր Նապօլէօնի հետ:

— Վերջին լուրերից երևում է, որ թագաժառանգուհի Ստեֆանիա չէ հեռանալու Աւստրիայից, այլ իր բնակութիւնը այդտեղ էլ կը հաստատէ: Ուրեմն այդ մասին սկզբում հաղորդած լուրերը սխալ պէտք է համարել:

— Վիեննայից գրում են գերմանական մի քանի լրագիրներին հետեւալ, ստուգութեան կարօտ, լուրը, Բուլոյֆի և իր ամուսնու փոխարարձ յարեբութիւնները մասին. «Երբեք Բուլոյֆի անմիջապէս դիմեց Հոռմ պապին, խնդրելով ապահարան տալ իրան և թող տալ, որ ինքը նորից ամուսնանայ: Պապը Բուլոյֆի այդ խնդրքը ուղարկեց կայսր Ֆրանց-Յովսեփին, և այդ պատճառով անբաւականութիւն տեղի ունեցաւ հօր և որդու մէջ»:

— Վիեննայից գրում են, թէ ի նկատի ունենալով որ Բուլոյֆի մահվան առիթով տարածվում են ամեն տեսակ, նոյն իսկ շատ անհաւատարմ լուրեր, վճռված է պաշտօնապէս հրատարակել այն բոլոր մանրամասնութիւնները, որոնք պեղի են ունեցել Մէյէրլինգում, պարզելով թէ մահվան իսկական պատճառները և թէ դրա մանրամասն պարագաները:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Միացեալ-Նահանգների նախկին նախագահ Կլեմենտ, որը, ինչպէս յայտնի է վերջին ընտրութիւնների ժամանակ նորից նախագահ չընտրվեց, այժմ վերադարձվելով Նիւ-Երկուս, ըստ իսկ է պարապել իր առաջնայ պարապմունքով, — փաստաբանութեամբ:

Լուցիի հնարողը, ինչպէս այժմ յայտնվում է, անգլիական պարլամենտի միջանդամ է, իստահ Գոյլդէն անունով: Նա այդ գիւտը արել է այն ժամանակ, երբ քիմիայի վարժապետ էր: Այժմ այդ գիւտը հնարողին իւրաքանչիւր տարի ահագին եկամուտ է բերում:

Հետաքրքրական նորութիւն պիտի փրա տօնիները համար: Կենտրոնկիւում մուգիկայի մի ուսուցիչ սովորեցրել է կապի կին պիանոի վրա անձին կապիկը ոչ միայն անում է, այլ և թերթում է նոտաների թերթերը, և գիտեք ինչպիսիք — պոչով:

Ամստերդամում ապրիլին պիտի բացվի փաստային մարկաների ցուցահանդէս: Այդ ցուցահանդէսից կարող են օգտվել անկասկած և շատերը Թիֆլիսում, որտեղ ինչպէս երևում է քիչ չէ այն պարսպ մարդիկ, որոնք ըրազված են մարկաներ հաւաքելով և մարկաների ժողովածու կազմելով:

Այս օրերս Փարիզում տեղի ունեցաւ Ժան-Ժակ Բուսսօյի յիշատակին կառուցած արձանի բացում: Բացմանը ներկայ էր բաւական մեծ բազմութիւն: Ֆրանսիայի յայտնի մտածողի և բժշկի, «Երբ Ելօիկ» և «Contrat social»-ի հեղինակը արձանի վրա ներկայացրած է ամբողջ հասակով, ձեռնախոյալ ձեռքի տակ բռնած Բուսսօ ծնունդ է ժնշկելով 1712 թին և մեռել է 1778-ին: Ժիւ-Միսօն մի աղքատ ձուռ խօսեց Բուսսօյի մասին:



## ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԱՐԲՁ, 5 ժեսարվալի: Արէկ երեկոյեան Մէլէն  
մենց, որ հրատարում է մինխտորութիւն  
մակերպելուց, և այդ բանը աւելի դժուար կա-  
նեան մէջ դրեց նախագահ Կարօսին: Գործու-  
թի մինխտորութիւն կազմակերպելու դժուար-  
իւնը առաջ է դադիս նրանին, որ իւրացան-

ՀԱՅՍՏԱՆԻ 6 ժողովարանը Արեւիկայ տաքացված հն-  
ազգիներէից երևում է որ կաղակները բնականաբան-  
որ են շինում Սագալօր մէջ: Նորոյն և տեղա-  
ներէի մէջ, ինչպէս պատմում են, պատահում  
յաճախ մէհեր:

H  
B)  
CT

|                                                    |       |       |
|----------------------------------------------------|-------|-------|
| 1 օնցօնի վրա 10 ֆունտ արծե                         | 93    | 70    |
| Համբարգդի վրա 100 մարկ                             | 45    | 90    |
| Փարիզի վրա 100 ֆրանկ                               | 36    | 95    |
| Ոսկի — արծե                                        | 7     | 47    |
| Մաքսային կուպոններ                                 | 150   | —     |
| Արամի                                              | 1     | 13    |
| Բորսային դիվիդենդներ                               | 5 1/2 | 6 3/4 |
| Պետակ, բանկ. 5 0/0 տոմս 1-ին շրջանի                | 98    | 62    |
| — — — 2-րդ                                         | 98    | 50    |
| — — — 3-րդ                                         | 98    | 12    |
| — — — 4-րդ                                         | 98    | 37    |
| — — — 5-րդ                                         | 98    | 37    |
| Ոսկեայ փոխառութիւն                                 | —     | —     |
| Եւր 4 0/0 փոխառութիւն                              | 83    | —     |
| Արեւեկան 5 0/0 փոխառութ. 1-ին շրջ.                 | 99    | 50    |
| — — — 2-րդ                                         | 99    | 50    |
| — — — 3-րդ                                         | 99    | 12    |
| Եւրպի 5 0/0 առաջին փոխառութ.                       | 269   | —     |
| — — — երկրորդ                                      | 251   | 25    |
| 5 1/2 0/0 ըէնտա                                    | 102   | 50    |
| Ոսկեայ ըէնտա                                       | 169   | 12    |
| Եւրպ երրորդ կոնսոլիդաց. փոխառութիւն                | 149   | —     |
| Եւր երկաթուղային ըէնտա                             | 98    | 50    |
| 5 0/0 գրաւական թղթեր կալուած. փող. կրթգ. ընկ. մետ. | —     | —     |
| — — — թղթադ.                                       | 92    | 12    |
| Գաւ. թղ. Ալգէն. բանկ.                              | 98    | 12    |
| 1 1/2 0/0 գրաւական թղթեր խորանի կալուած բանկի      | 98    | 25    |
| 0/0 գրաւակ. թղթ յաբուկի կալ. բան.                  | 100   | 50    |
| — — — Պոլտաւայի                                    | 101   | 50    |
| — — — Պետ. ծուլի                                   | 100   | 75    |

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԻ ԿԵՂԷ. ԸՆԿ. ՕՐԸ. . 83 > —  
Ս. ՊԵՏԵՐՍԵՐՈՎՈՒ ԸՐՏՐԱՅԻ ԿՐԱՄԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆԸ  
ՍՈՒՐ ԷՑ

---

ԽՄԲԱԳՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

---

ԲԱՅԹԻՄ. Ա. Ս. ՁԵՐ ԿՆՆՈՒՄ ԿՐԱՄԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆԸ  
ԿԵՂԷ ՈՒՂԱՐԿԵՆՐԵ ՃԵՂԷ

---

ԽՄԲԱՂԻՐ-ՀՐԱՄԱՐԱԿՈՂ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐԱՆԻՆԻ

ԱՌԱԻՕՏՆԵՐԸ

ԱՌԱՌՈՏՆԵՐԸ

ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—9—11 ժ. վերաբուժական, նաև առամանացալի, սիֆիլիսի և աչքի ց.  
ՐՈՒԿԿՈՎՍԿԻ—10—11 ժ. ներքին, երեխայոց և կանանց ց.  
ԿԻՆԻՔԻՆԻՆԻՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—11½—12 ժ. կանանց և երեխայոց ց.  
ԲԵՆԿԼԵՎՍԿԻ—11—12 ժ. աղանջի, ուղիղի, թիթի ց. և սիֆիլիսի:  
ԱՐՏԵՄԻԻՆԻ—12—1 ժ. երեքշաբթի, ուրբաթ և կիրակի կանանց ց.  
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ց. բացի կիրակի:

ԵՐԵՎԱՆԵՐԸ

ԳԱՐԴՈՄՍԿԻ—4½—5½ ժ. կաշուի ցաւերի և սիֆիլիսի.  
ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—5½—6½ ժ.  
ՓՈՒՎԻՆԵԱՆ—5½—6½ ժ. ներքին, երեխայոց և ջլալին ց. (էլեկտրատերապիա):  
Հիւանդանոցումն է մանկաբարձուհի ՄՕՂԵՐ:  
ՎՃԱՐ—50 կ.: Համախորհրդի (կօնսիլիուսի) համար փոխադարձ համաձայնութեամբ:  
Հիւանդանոցի վերատեսուչ ՆԱԽԱՊԵՏԻՆ:

ԻԼԼԵՅԱՅԻՆ ՎՈՒՇՈՅ ԵԱԹԳԻՆ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ՔԱՐԱՎԱՆՍԱՐԱԿՈՒՄ

Տղամարդկանց և կանանց ձեռակերպչն:  
Սպիտակեղենն օժիտի համար 100 ռուբլուց մինչև 5,000 ռուբլի գնով պատրաստ  
է միշտ մեր մազապիղուսմ:  
Իսկ 5,000 ռուբլուց մինչև 10,000 ռուբլու գնով սպիտակեղենն օժիտի համար  
պատուէր ենք ընդունում, որը և կատարում ենք շուտ և ձիշյ կերպով: .  
8—10. ԴՕՆՆԵՐ Ը 1888

տան համար: Ցանկացողները հասցեն կարող են իմանալ «Մշակի» կամքագրատանը:

1—3

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1889 ГОДЪ НА ЖУРНАЛЪ  
**„МЕДИЦИНСКАЯ БЕСѢДА“**  
 ПОДЪ РЕДАКЦІЕЮ А. Х. САВИНИНА.

ГОДЪ III

«Медицинская Бесѣда» имѣетъ цѣлью знакомить общество, черезъ посредство общедоступныхъ статей, съ современными направлениемъ врачебной науки и съ желательною постановкою врачебнаго дѣла. Земскіе санитарно-медицинскіе вопросы, статьи по общественной и частной гигиенѣ, статьи по различнымъ отраслямъ врачебной науки, школьная гигиена, аптечное дѣло, медицинскій отбѣлъ, историческія свѣдѣнія и замѣтки—вотъ основная часть программы журнала. «Медицинская Бесѣда», имѣя обширную, разностороннюю программу, будетъ служить, какъ и въ прошлыхъ годахъ, въ одинаковой степени интересамъ врачей и публики.

«Медицинская Бесѣда» выходитъ два раза въ мѣсяцъ, каждый рызь въ объемѣ до 2-хъ печатныхъ листовъ.

Цѣна за годъ безъ доставки 3 р. 50 коп., съ доставкой 4 руб.; за полгода безъ доставки — 2 руб., съ доставкой 2 р. 50 к.; съ пересылкой за годъ—4 р. 50 к., за полгода—3 руб. Редѣльщера, фельдшерицы, акушерки и сельскіе учителя платятъ 3 руб. въ годъ съ доставкой пересылкой.

Подписка принимается: в Воронежѣ, въ конторѣ журнала (1-я Остроожская, д. Мюффе) въ книжномъ магазинѣ В. В. Юркевича (Больш. Двор. ул., домъ Адлеръ), въ С.-Петербургѣ: въ книжномъ магазинѣ К. Л. Риккера (Невскій, № 14), въ Медико-Хирургическомъ магазинѣ Н. П. Петрова (Выборгская сторона, Нижегород., № 17); въ Москвѣ: въ книжномъ магазинѣ А. А. Карцева (Фуркасовскій переул., д. Обидиной) и въ конторѣ Н. Печковской (Петровскія липы); въ Орлѣ, въ публичной библиотекѣ «Орловскаго Вѣстника»; въ Самарѣ, въ конторѣ редакціи «Самарской газеты»; въ Астрахани, въ Прибалтійскомъ магазинѣ, г. Рослякова, въ Оренбургѣ, у г. завѣдующаго библиотекой при Казенной Палатѣ.

ПОДПИСКА НА  
„Т Р У Д Ы“  
Кавказскаго Общества Сельскаго Хозяйства  
1889 года,  
входящія ежемѣсячно и посвященныя нуждамъ кавказской сельскохозяйственной  
промышленности

ПРИНИМАЕТСЯ ВЪ ТИФЛИСЬ,  
канцеляріи Кавказскаго Общества Сельскаго Хозяйства, что на Ба-  
тинской улицѣ, въ Александровскомъ саду. Подписная цѣна изданія за  
ЧЕТЫРЕ РУБ. съ пересылкою во всѣ города Россійской имперіи и  
ставку на домъ. Отдѣльные номера не продаются. Для напечатанія  
„Трудахъ“ принимаются сельско-хозяйственныя объявленія, по соглаше-  
нію съ бюро Общества.